

KABÛLÎ'NİN İKİNCİ DİVANI'NDAKİ** TÜRKÇE VE FARSÇA ŞİİRLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Elif NAMOĞLU*

Öz: XV. yüzyıl şairlerinden Kabûlî (841-883/1437-1478), İran'dan Osmanlı topraklarına gelerek saray şairleri arasında yer almış önemli bir şairdir. Şairin Amasya'da Şehzade Bâyezîd'e (II. Bâyezîd) sunmuş olduğu Farsça kasideleri ile kendisini kabul ettirmesiyle başlayan Osmanlı sarayındaki şairlik serüveni, İstanbul'a gelerek Fatih Sultan Mehmed'in takdirini kazanması ve sarayda itibar görmesi ile devam etmiş ancak birtakım sebeplerle saraydan kovulması ile büyük ihtimalle Bursa'da son bulmuştur. Daha çok birinci divanı ile tanınan şair, saraydan uzaklaştırılması dolayısıyla padişahın af dileme, padişahın huzurundan ayrılmanın verdiği ızdırabı dile getirme ve saraya yeniden dönebilme temennisiyle padişaha, Farsça şiirleri ağırlıkta olmak üzere içinde Türkçe şiirlerinin de yer aldığı, ikinci bir divan tertip etmiştir. Bu makalede; büyük ölçüde eserleri sayesinde hayatıyla ilgili bilgiye sahip olabildiğimiz Kabûlî'nin ikinci divanı hesaba katılarak şair hakkında kısaca bilgi verildikten sonra bu divanda yer alan Türkçe ve Farsça şiirleri biçim ve anlam yönünden karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kabûlî Divanı, Fatih Sultan Mehmet, Türkçe ve Farsça şiir.

THE COMPARATIVE STUDY OF PERSIAN POETRY AND TURKISH POETRY QABULI'S SECOND DIVAN

Abstract: 15th century worthy poet Qabuli (841-883/1437-1478) came to the Ottoman lands from Iran and was one of the greatest poet among the poets laureate. The adventure of being a poet in the Ottoman palace which had been started by writing the Persian poetry to Bayezid II in Amasia, continued with the arrival of İstanbul and winnig Sultan's approval and probably ended in Bursa with the expulsion from the palace. The poet who is more famous with his first Divan, presented a second Divan which includes mainly Persian poetry and Turkish poetry, which involves in the wish of

** Kabûlî'nin ikinci divanı, tarafımızdan doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Elif Namoğlu, "Fatih Dönemi Şairi Kabûlî'nin İkinci Farsça Divanı (Metin-İnceleme)", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

* Arş. Gör. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye (elif_namoglu@hotmail.com).

forgiveness by Sultan, expressing his grief because of being away from presence of Sultan and lastly wish to return to the palace. In this study after giving a brief information about the poet by taking into account the second Divan of Qabuli, which we can have information about his life with a great deal of his works, the Turkish poems in his second Divan will be compared with Persian poems in terms of form and content.

Keywords: Qabuli's Divan, Fatih Sultan Mehmet, Turkish and Persian Poetry.

Giriş

Kabûlî hakkında şu ana kadar yapılan ilk ve en kapsamlı çalışma, İ. Hikmet Ertaylan'ın 1948 senesinde tıpkıbasım olarak neşrettiği şairin ilk divanının başında yer alan incelemidir.¹ Gerek ülkemizde gerekse İran'da Kabûlî hakkında yapılan çalışmalar ve eserlerinin neşirlerinde kendisine dair aktarılan bilgiler büyük ölçüde bu incelemede yer alan bilgilerle sınırlı kalmıştır.² Ertaylan'ın incelemesinde vermiş olduğu bilgilere dayanarak şair hakkında yapılan araştırmalarda da zikredildiği üzere gerek şairimizin yaşadığı dönemin şura tezkireleri ile edebî ve tarihî kaynaklarında gerekse sonraki dönemlerde yazılmış biyografik kaynaklarda zikredilen Kabûlî mahlaslı şairlerin hiçbirinin çalışma konumuz olan Kabûlî olmadığını söyleyebiliriz.³

Şairin daha çok ilk divanından yola çıkılarak hayatı ile alakalı verilen bilgileri burada tekrar etmeyeceğiz. Ancak şiirlerin incelenmesi bahsine geçmeden önce ikinci divan dâhil edilerek daha kapsamlı bir çalışma neticesinde elde ettiğimiz bilgilere kısaca değineceğiz.

¹ İ. H. Ertaylan, *Külliyyât-i Divân-i Kabulî*, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1948, s. 3-28.

² Bkz. Necla Çobanlı, "XV. Yüzyıl Şairlerinden Hâmîdî ve Kabûlî'nin Türkçe Şiirleri", *Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi*, İstanbul, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, nr. 353, 1949-50; İskender Pala, "Kabûlî", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, no: V, 1982, s. 66; İsa Kayaalp, "Kabûlî", *DİA*, İstanbul, TDV Yayınları, 2001, C. XXIV, s. 43; Günay Kut, "Kabûlî'nin İlk Divanındaki Türkçe Şiirler", *Yazmalara Adanmış Bir Ömür: Nimet Bayraktar'a Armağan*, yay. haz. İrfan Dağdelen, Hüseyin Türkmen, Nergis Ulu, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği, 2006, s. 102-120; "Kabûlî'nin İkinci Divanındaki Türkçe Kaside ve Gazeller", *In Memoriam Şinasi Tekin II: Türklük Bilgisi Araştırmaları*, no: 31/II, 2007, s. 107-122; Hakan Taş, "Mevlânâ Kabûlî [1438-1478] ve Divân'ındaki Türkçe Şiirleri", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, sa. 16, İstanbul, Kültür Ocağı Vakfı, 2007, s. 135-160; Azîz Devlet Âbâdî, "Kabûlî ve Divân-i Ū", *Mecelle-i Dânişkede-i Edebiyyât ve Ulûm-i İnsânî*, sa. 133, Tebriz, 1363, s. 153-170; Kûtî, "Kabûlî", *Dânişnâme-i Edeb-i Fârsî*, serperestî: Hasan Enûşe, 6 c., Tahran, Vizâret-i Ferheng u Irşâd-i İslâmî, 1382, C. V, s. 436-437, Ferzâd Ziyâyî Habîb Âbâdî, "Mevârid-i Gayr-i Kâbil-i Kabûl der Divân-ı Kabûlî!", *Cihân Kitâb*, şomâre: 11-12, 1387, s. 26-29; Hâc Huseyn Nahcuvânî, "Nüfûz-i Zebân u Edebiyyât-i Fârsî der Türkiye", *Devr-i Âl-i Osmân*, sa. 60, Tebriz, Neşriyye-i Dânişkede-i Edebiyyât-i Tebriz, 1341, s. 42-54.

³ Detaylı bilgi için bkz. Elif Namoğlu, "Fatih Dönemi Şairi Kabûlî'nin İkinci Farsça Divanı (Metin-İnceleme)", *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 2018, s. 11-18.

Kabûlî'ye Dair

Kabûlî hakkında bilgiye daha ziyade divanları yoluyla ulaşabildiğimizi ifade etmiştik. Aşağıda şairin ikinci divanının incelenmesi ile ortaya koyduğumuz bilgiler sıralanacaktır.

Kabûlî'nin ikinci divanda Şehzade Bâyezîd'e on bir yıl hizmet ettiğini bildirmesi⁴ ile şairin Osmanlı topraklarından önce bulunmuş olduğu Şirvanşah sarayındaki ikametinin, memduhu Şirvanşah Ferruh Yesâr'ın (sal. 867-906/1463-1500)⁵ saltanat yılları da göz önünde bulundurularak, en fazla 5 yıl olduğu sonucu çıkarılır. Ertaylan'ın incelemesinde Kabûlî'nin Osmanlı topraklarında bulunduğu en erken tarih olarak Ali Kuşçu'nun (ö. 879/1474) Semerkant'tan Rum ülkesine geliş tarihi olan 877/1472 senesi kabul edilmişti.⁶ Ancak şairin ilk divanında Fatih Sultan Mehmed'in Firuzlu ve Yemişli kaleleri fethi için düşürmüş olduğu tarihi⁷ hesaba kattığımızda bu tarih bundan iki yıl öncesi yani 875/1470 senesi olur. Şairin Şehzade'ye on bir yıl hizmetini de sayarsak Kabûlî'nin Osmanlı topraklarına geliş tarihi daha da öncesi yani 872/1467 senesi olmaktadır.⁸ Bu durumda Kabûlî'nin, 872/1467 senesinden öldüğü yıl 883/1478⁹ senesine kadar Osmanlı topraklarında yaşamış olduğu anlaşılır.

İlk divandan yola çıkarak şairin Şirvan, Bakü, Halep, Amasya ve İstanbul'da bulunmuş olduğu bilgisine ulaşmaktayız.¹⁰ Bunun dışında ikinci divanda yer alan kasidelerdeki bilgilere göre Kabûlî'nin Edirne ve Bursa'da da bulunmuş olduğunu öğreniyoruz.¹¹

Kabûlî, kendisinin sarayda gözde bir şair oluşunu çekemeyen kötü niyetli kimselerin hile ve tuzaklarına maruz kalarak saraydan uzaklaştırılmış; ömrünün

⁴ Namoglu, a.g.e., s. 23, 122.

⁵ Sara Aşurbeyli, "Şirvanşahlar", *DİA*, İstanbul, TDV Yayınları, 2010, C. XXXIX, s. 212; W. Barthold, "Şirvanşâh", *İA*, İstanbul, MEB, 1979, C. XI, s. 573.

⁶ Ertaylan, a.e., s. 15, 190-191.

⁷ Ertaylan, a.e., s. 160.

⁸ Kabûlî, Amasya'da Şehzade'nin hizmetinde olduğu zamanların yanı sıra İstanbul'da iken de Şehzade'ye kasideler göndererek ona hizmetini devam ettirmiştir. Bkz. Ertaylan, a.e., s. 174, 175, 178, 180.

⁹ Kabûlî'nin ölüm tarihini muasır Hâmidî (ö. X/XVI. yüzyıl başları), divanında düşürdüğü tarih kıtası ile bildirmektedir. İ. H. Ertaylan, *Külliyyât-ı Divân-ı Mevlânâ Hâmidî*, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1949, s. 340; Hâmidî, *Divân-ı Hâmidî*, İstanbul Arkeoloji Müzesi, no. 1184, vr. 251^a; Çetin Kaska, "Tashîh-i Divân-ı Hâmidî-yi İsfahânî", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tahrân, Dânişgâh-i Tahrân, Dânişkede-i Edebiyyât ve Ulûm-i İnsânî, 1394 (2016), s. 368. Zikredilen divanın, Ertaylan'ın tıpkıbasımını yaptığı, Türk Tarih Kurumu nüshasına göre ölüm tarihine ilişkin düşürülmüş tarih kıtasındaki ebced hesabının sayısal değeri ile kıtanın altında rakamla verilen tarih örtüşmemektedir. Ancak İstanbul Arkeoloji Müzesi nüshasına baktığımızda tarih mısramın ebced hesabı ile sayısal değerinin (883) örtüştüğü görülür. Bilgi için bkz. Namoglu, a.g.e., s. 36-38.

¹⁰ Ertaylan, *Külliyyât-ı Divân-ı Kabûlî*, s. 127-130, 211, 109-228; Namoglu, a.e., s. 21-23.

¹¹ Bkz. Namoglu, a.e., s. 143, 176, 188, 197, 201, 206.

son bir ya da iki yılını kimsesiz, çaresiz, fakir ve perişan bir hâlde geçirmiştir.¹² Şairin ölüm yeri ile alakalı farklı görüşler nakledilmiştir.¹³ Kabûlî'nin padişaktan ayrılığını ve yeniden İstanbul'a sultanın sarayına dönme arzusunu dile getirdiği ikinci divanındaki kasidelerin bir kısmını Bursa'da söylemiş olması ve şairin sonrasında affedildiğine ve yeniden saraya döndüğüne dair bir bilginin bulunmaması sebebiyle ölüm yerinin Bursa olduğu kanaatindeyiz.

Şair hakkında verdiğimiz bu bilgilerin ardından şairin şiirlerine dair daha önce yapılan çalışmalar zikredilerek ikinci divandaki Türkçe şiirler biçim ve muhteva olarak tanıtılacak ve Farsça şiirleri ile mukayesesi ele alınacaktır.

Kabûlî'nin birinci divanı ilk olarak İsmail Hikmet Ertaylan tarafından, '**Külliyât-i Dîvân-i Kabulî**' adıyla ve Ertaylan'ın bir tanıtım yazısıyla birlikte tıpkıbasım hâlinde neşredilmişti.¹⁴ Daha sonra Ertaylan'ın bu baskısı esas alınarak, tıpkıbasımın başında verilen bilgilerin Farsça çevirisiyle birlikte Yahyâ Hân-Muhammed Âzerî **Dîvân-ı Kâbûlî-yi Herevî** adıyla 1386/2007 yılında Tahran'da yayımlamıştır.¹⁵ Âzerî'nin bu baskısını Habîb Âbâdî bir makalede değerlendirmiş ve kitaptaki şiirlerin şekil ve muhtevasına dair bazı eksikliklere ve hatalara temas etmiştir.¹⁶ İlk divanda iki kaside ile on bir gazelden oluşan şairin Türkçe şiirlerine Necla Çobanlı tarafından "XV. Yüzyıl Şairlerinden Hâmîdî ve Kabûlî'nin Türkçe Şiirleri" adlı mezuniyet tezinde yer verilmiş ve şiirlerin Hâmîdî'nin şiirleriyle karşılaştırmalı olarak incelemesi yapılmıştır.¹⁷ Daha sonra bu şiirlerin Günay Kut tarafından çeviri yazısı ve Hakan Taş tarafından günümüz Türkçe'sine çevirisi makale olarak yayımlanmıştır.¹⁸

Şairin ikinci divanı ile alakalı ise yapılan ilk çalışma olarak Günay Kut'un makalesini zikredebiliriz.¹⁹ Kut, bu makalede divandaki üç kaside ile altı gazelden oluşan Türkçe şiirlerin çeviri yazısını aktarmış ve Türkçe şiirlerin Farsça şiirlere

¹² Namoğlu, a.e., s. 38.

¹³ Bkz. Namoğlu, a.e., s. 39.

¹⁴ İ. H. Ertaylan, **Külliyât-i Dîvân-i Kabulî**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1948.

¹⁵ Yahyâ Hân-Muhammed Âzerî, **Dîvân-ı Kâbûlî-yi Herevî**, Tahran, Bunyâd-i Mevkûfât-i Doktor Muhammed Efşâr, 1386.

¹⁶ Bkz. Ferzâd Ziyâyî Habîb Âbâdî, "Mevârid-i Gayr-i Kâbil-i Kabûl der Dîvân-ı Kabûlî!", **Cihân Kitâb**, şomâre: 11-12, 1387, s. 26-29.

¹⁷ Bkz. Necla Çobanlı, "XV. Yüzyıl Şairlerinden Hâmîdî ve Kabûlî'nin Türkçe Şiirleri", Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, nr. 353, 1949-50.

¹⁸ Bkz. Günay Kut, "Kabûlî'nin İlk Divanındaki Türkçe Şiirler", **Yazmalara Adanmış Bir Ömür: Nimet Bayraktar'a Armağan**, yay. haz. İrfan Dağdelen, Hüseyin Türkmen, Nergis Ulu, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği, 2006, s. 102-120; Taş, a.g.m., s. 135-160.

¹⁹ Günay Kut, "Kabûlî'nin İkinci Divanındaki Türkçe Kaside ve Gazeller", **In Memoriam Şinasi Tekin II: Türklük Bilgisi Araştırmaları**, no: 31/II, 2007, s. 107-122.

nispeten çok daha az sayıda olması dolayısıyla divanın Farsça şiirleri ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁰ Şairin büyük ölçüde Farsça şiirlerinden oluşan divanı tarafımızdan doktora tezi olarak çalışılmış ve bu divan ışığında şairin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği ortaya koyulmuş; divanda yer alan Farsça şiirler şekil ve muhteva yönüyle incelenmiş ve eldeki tek nüshaya (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Kitaplığı 884)²¹ dayanarak divan metni ortaya çıkarılmıştır.²² Doktora tezimizde şairin Türkçe şiirlerine transkripsiyon alfabesi ve bazı yerlerinde, zikredilen makalede verileden farklı yazım önerileri ile birlikte yer verilmiştir.²³ Ancak şekil ve muhteva yönüyle incelemesi yapılmamıştır. Bu makalemizde Kabûlî'nin ikinci divandaki Türkçe şiirlerinin tanıtılması ve Farsça şiirleri ile karşılaştırılarak değerlendirilmesi yapılacaktır.

B. Türkçe Şiirleri

Fatih Sultan Mehmed'in yerli yabancı birçok ilim, kültür ve sanat adamını himaye etmesi ile edebî ve kültürel faaliyetlerin canlandığı ve verimli olduğu bu devirde sarayda himaye edilen ve kültür ve edebiyat dili olarak önemsenen ve benimsenen Fars dilinde şiir söyleyen yabancı şairlerin Türkçe şiirler de söyleyerek şairlikteki kabiliyetlerini kanıtlamaları beklenmekteydi. Bunun gereği olarak dönemin şairlerinin birçoğu Farsça yanında Türkçe şiirler de söylemişlerdir.

Kabûlî, Osmanlı sarayına geldikten sonra tertip ederek Fatih Sultan Mehmed'e sunduğu her iki divanında da Farsça ve Türkçe şiirlerine yar vermiştir. Genel itibarıyla Farsça şiirlerinden oluşan ikinci divanına Kabûlî, az sayıda da olsa birinci divanında bulunmayan Türkçe şiirlere yer vermiştir.

Şiirlerin Biçimsel Özellikleri

Şairin ikinci divanındaki şiirlerinin çoğunluğu Farsça olup 593 beyitlik mesnevi nazım şekliyle yazılmış bir dibace, 19 adet kaside, 192 adet gazel, 9 adet kıta ve 8 adet rubai ve Türkçe olarak yazdığı 3 kaside ve 6 gazelden oluşmaktadır.

En kısası 17 ve en uzununu 110 beyitten oluşan Farsça kasidelere karşılık Türkçe kasideler 28, 42 ve 34 beyittir. Çoğunluğu 5 beyit olan Farsça gazellerin yer aldığı

²⁰ Kut, a.g.m., s. 108.

²¹ Bilgi için bkz. Fehmi Edhem Karatay, **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kataloğu**, İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, 1961, s. 232.

²² Elif Namoğlu, "Fatih Dönemi Şairi Kabûlî'nin İkinci Farsça Divanı (Metin-İnceleme)", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

²³ Namoğlu, a.g.e., s. 166-175, 302-306.

divandaki Türkçe gazellerin üçü 7, diğerleri 5, 6 ve 8 beyitten oluşur. En çok Hezec ve Remel olmak üzere sekiz bahre ait 23 çeşit vezin kullanılan divandaki Türkçe şiirlerde en çok Hezec ve Muzâri ' bahirleri tercih edilmiştir.

Kafiye açısından bakıldığında divanda yer alan şiirlerde kafiye kusuruna rastlanmaz. Şair, divanında yer alan Farşça şiirlerinden 19 Farşça kasidesinin 12'sinde, 192 Farşça gazelinin de 142'sinde redif getirmiş, buna karşılık Türkçe yazdığı kasidelerinde redife yer vermemiştir. Türkçe kasidelerin matla ' beyitleri şöyledir:

Seher hırşîd-i âlem-gîr çün 'azm itdi meydâna
Sa 'âdet feth ü nuşretten beşâret virdi sultâna²⁴
İy gülsitân-ı kadrün reşk-i behîşt-i hurrem
V'ey âsitân-ı kasruñ eyvân-ı çarh-ı a 'zam²⁵
Çemen haddini itdi lâle hamrâ
Şun iy sâkî-i gül-ruh câm-ı şahbâ²⁶

Ancak Türkçe gazellerinin beşinde “olmuşdur”, “kaşd ider”, “iy dost”, “ider”, “yakın” redifleri yer almıştır. Matla ' beyitleri şöyledir:

Ol dil-ber-i dil-cû kim nesrîn-beden **olmuşdur**
'Aks-i kad ü ruhsârı serv ü semen **olmuşdur**
Şol hayl-i haç ki çihre-i cânâna **kaşd ider**
Kâfir durur ki milk-i Müselmâna **kaşd ider**
İtdükçe yüziñ nûrına çeşmüm nazar **iy dost**
Bî-çâre gönül cân-ı cihândan geçer **iy dost**
Göñlüm hadeng-i gamzesini cân-siper **ider**
Tîgün görürse cân virüben terk-i ser **ider**
Baña reşk itme raķīb olmuş isem yâra **yakın**
Kim ezelden beni Hakk eyledi dil-dâra **yakın**²⁷

²⁴ Namoğlu, a.e., s. 166.

²⁵ Namoğlu, a.e., s. 169.

²⁶ Namoğlu, a.e., s. 173.

²⁷ Namoğlu, a.e., s. 302-305.

Şiirlerin Muhtevası

Divanın büyük bir kısmını oluşturan Farsça kasidelerin²⁸ çoğunluğu ile Türkçe kasidelerden ikisi Fatih Sultan Mehmed'in Boğdan fethine dairdir.²⁹ Üçüncü Türkçe kasidesi ise, Şeyhî'nin (ö. 832/1429'dan sonra) 'İy devletün günüyle rüşen cemâl-i 'âlem / Pîrüz tâli 'inle ferhunde-fâl âdem' beyti ile başlayan 41 beyitlik kasidesine³⁰ yazılan 'İy gülsitân-ı kâdrün reşk-i behişt-i hürrem / Vey âsitân-ı qarun eyvân-ı çarh-ı a' zam' matlalı 42 beyitlik Türkçe naziredir.³¹

Fatih Sultan Mehmed'in Boğdan fethi münasebetiyle yazılan ilk kaside 28 beyitten oluşur. Kasideye seher vakti güneşin doğuşu, kazanılan zaferin ve fethin tasviri ile başlanır. Şair, padişahı 'felek-rif'at' (yüce mertebeli), 'adū-kāh-ı melek-sîret' (düşman eksilten, melek huylu), 'Sikender-milket' (İskender mülklü), 'Cem-saltanat' (Cem saltanatlı) gibi sıfatlarla anar. Tecdîd-i matla' ile tegazzül bölümünde şairin padişaha fetih günü okuduğu şiire de yer verilir. Burada şair, padişahı maşuku över gibi övmektedir. Övgü bölümünde sultanı Ebü'l-feth-i zamân (zamanın ebulfethi), şâh-ı cihân (cihan padişahı), şâh-ı civân-devlet (talihi genç padişah) vb. sıfatlarla ve çeşitli tarihî ve efsanevî şahsiyetlere benzetme yolu ile gücü, şanı, saltanatı, adaleti, cömertliği, savaştaki cesareti ve yiğitliği ile medheder. Fahriye bölümünde ise inci gerdanlığa benzettiği nazmı ile övünür, bir bayram gününü andıran ve bu coşku ve sevinci yaşatan fetih zamanını fırsat bilerek fethedilirdiği övgülerle padişahı tahsin ve ihsan beklentisini dile getirir.

Şeyhî'ye nazire olarak yazdığı 42 beyitlik kaside, Fatih Sultan Mehmed için bir medhiyedir. Kasidenin giriş kısmında şair, Sultan'ın saltanatını Sultan'ın vasıflarını, üstünlüklerini sıralar; ardından tecdîd-i matla' ile tegazzül bölümüne geçer. Övgü bölümünde padişahı kişver-küşâ-yı gâzî (ülkeler fetheden gazi), Kāvūs-ı key-şalâbet (hükümdar gücüne sahip Kavus), Cemşîd-i taht [ü] devlet (taht ve devlet sahibi Cemşid), İskender-i zamâne (zamanın İskender'i), Dārâ-yı milket-i Cem (Cem mülklü Dara) vb. sıfatlarla medheder. Padişahın düşmana olan kahrı ve zulmü her ne kadar can yakıcıysa buna mukabil lütfu ve adaletinin de yakınları için bir o kadar şifa bahşettiğini vurgular.

²⁸ Divandaki Farsça kasideler daha evvel tarafımızdan incelenerek sempozyumda sunulmuş ve bildiri olarak yayımlanmıştır. Elif Namoğlu, "Mevlânâ Kabûlî'nin Farsça İkinci Divanı'ndaki Kasideler", **II. Genç Akademisyenler Sempozyumu**, Ankara, Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 2014, s. 459-476.

²⁹ Namoğlu, a.g.e., s.166-169 ve 173-175.

³⁰ Bkz. Şeyhî, **Şeyhî Divanı**, haz. Mustafa İsen, Cemâl Kurnaz, Ankara, Akçağ Yayınları, 1990, s. 48-50.

³¹ Namoğlu, a.g.e., s. 169-173.

Son Türkçe kasidesini şair, padişahın Boğdan seferi münasebetiyle yazmıştır. Şair, baharı betimlediği nesib bölümünün ardından kasidenin medhiye kısmında hükümdarın saltanatının görkemini, tarihini, düşman karşısındaki gücünü, adaletini, sohbet ve işret meclislerini anlatır. Tecdîd-i matla' ile meclisinde okuduğu şiire yer verir.³²

Şair, divanında bulunan 21 kasidenin münacaat olanı dışında Türkçe üç kasidesi ile Farsça yedi kasidesinde tecdîd-i matla' yapmıştır.

Kabûlî'nin gazelleri genel olarak âşıkane ve sevgiliye/padişaha duyulan hasret ve ayrılık temalıdır. Bu manada Farsça ve Türkçe şiirleri arasında bir fark görülmemektedir. Şair kimi zaman sevgiliye ait benzetme unsurları ile memduhunu bir maşuku över gibi medheder. Gazelde konu gereği âşıkın gönül derdini ve hâlini maşuka bildirmesi durumu, çoğu defa şairin saraydan ve padişahıtan ayrılık derdini padişaha bildirmesi şeklindedir. Yani Kabûlî, Farsça gazellerinde olduğu gibi Türkçe gazellerinde de sevgiliden/padişahıtan ayrı, gönlü yaralı, kıskanç rakiplerden mustarip, sevgi ve vefa yokluğu ile sevgiliye/padişaha kavuşmaya hasret çeken şair kimliği ile karşımıza çıkar.

Türkçe ve Farsça Şiirler Arasındaki Benzerlikler

Kabûlî, divanın gerek dibace kısmında gerekse Farsça ve Türkçe kasidelerinde padişahı medhederken neredeyse birebir terkipler kullanmıştır.

Divanın Farsça dibace kısmında şairin hükümdarı medhederken kullandığı 'Şâh-ı 'adû-kâh-ı felekgâh'³³ (*feleğin düşman eksilten padişahı*) terkiibi, Türkçe kasidesinin övgü bölümünde, 'Şehinşâh-ı felek-rif'at 'adû-kâh-ı melek-sîret'³⁴ (*Felek/yüce mertebeli, düşman eksilten, melek huylu hükümdar*) şeklinde görülür. Her iki şiirde de Farsça terkip ile padişah için aynı sıfat ('adû-kâh': düşman eksilten) kullanılmıştır.

Şair, Türkçe şiirlerinde padişahı çeşitli tarihî ve efsanevî şahsiyetlere benzetme yoluyla överken Farsça şiirlerinde kullandığı terkiplere de yer vermiştir: Ebû'l-feth-i zaman (zamanın fâtihi), şâh-ı cihân (cihan padişahı), şâh-ı devrân (dünya padişahı), Ferîdün-ferr³⁵ (Feridun şanlı) gibi.

³² Namoğlu, a.g.e., s. 174-175.

³³ Namoğlu, a.e., s. 118.

³⁴ Namoğlu, a.e., s. 166.

³⁵ Bkz. Ebû'l-feth-i zamân için Namoğlu, a.e., s. 134 ve 167, şâh-ı cihân için s. 138, 262 ve 167, şâh-ı devrân için s. 122, 198, 201 ve 167, Ferîdün-ferr için s. 134, 157 ve 168.

Aşağıda Türkçe mısra da şairin, padişahın bezminin yoksul kimsesini cömertliğiyle nam salmış Hâtim'e, savaşta esirini Rüstem'e benzetmesine aynı şekilde Farsça şiirlerinde de rastlarız.

Türkçe mısra:

Bezmün gedası Hâtim, rezmün esiri Rüstem³⁶

Farsça beyit:

Esir-i rezm-i ü Guderz ü Rüstem

Gedā-yi bezm-i ü Cemşid ü Hâtim³⁷

Savaş esiri Guderz ve Rüstem; bezminin fakiri Cemşid ve Hâtim'dir.

Farsça mısra:

Hâtim fakir-i bezm-i ü, Rüstem esir-i rezm-i ü³⁸

Hâtim bezminin fakiri, Rüstem savaş esiri.

Şair, Hâtim'i padişahın 'bezminin fakiri' olarak Türkçe şiirinde 'bezmün gedası' şeklinde ifade ederken buna mukabil Farsça şiirinde Farsça terkip ile yani 'gedā-yi bezm-i ü' ve 'fakir-i bezm-i ü' şeklinde söylemiştir. İkinci benzetmede Rüstem'i 'savaş esiri' olarak tarif ederken ise Türkçe şiirde 'rezmün esiri', Farsça şiirde de yine aynı manaya gelen Farsça terkip ile 'esir-i rezm-i ü' şeklinde söylemiştir.

Şairin, biri Türkçe diğer ikisi Farsça olan kasidelerinde padişahı cihangirliği yönüyle İskender'e benzetmesinde kullandığı ifadeler iki dilde de benzer şekilde şöyledir:

Türkçe beyit:

Ekalim-i cihanda husrev-i şahib-kırān olup

Sikender bigi sen ol pādīşeh İrān u Tūrān'a³⁹

Farsça beyit:

Şāh-ı dīn Sultān Meḥemmed āfitāb-ı saltanat

Ānki der-feth-i cihān şahib-kırān İskender est⁴⁰

Dinin padişahı ve saltanat güneşi Sultan Mehmed; cihanın fethinde sahipkırān hükümdar İskender'dir.

³⁶ Namoğlu, a.e., s. 170.

³⁷ Namoğlu, a.e., s. 109.

³⁸ Namoğlu, a.e., s. 193.

³⁹ Namoğlu, a.e., s. 169.

⁴⁰ Namoğlu, a.e., s. 157.

Farsça mısra:

Ey husrev-i şāhib-kırān Īskender-i feth-i cihān⁴¹...

Ey cihan fethinin Īskender'i sahipkıran hükümdar...

Farsça mısraların da kendi içerisinde benzerliği yanı sıra Türkçe mısrada geçen 'ekālīm-i cihānda' (cihan ikliminde) terkibine karşılık Farsça mısralarda 'der-feth-i cihān' (cihanı fethetmede) ya da 'feth-i cihān' (cihan fethi) ifadesini getirebiliriz. 'Husrev-i şāhib-kırān' (üstün hükümdar) terkiбинin de aynı şekilde kullanıldığını görürüz.

Aşağıdaki beyitlerde gülün yaprakları için her iki şiirde de benzeri benzetme yapıldığı görülür.

Türkçe beyit:

Çemen evrāk-ı gülden itdi tūmār

Ki şāhuḡ midḡatini ide imlā⁴²

Farsça beyit:

Tā çü vaşf-ı 'ārızat ber-vey nevīsem medḡ-i şāh

Dād bes evrāk-ı rengīnem pey-i tūmār gül⁴³

Yüzünün vaşfi gibi, üzerine padişahın övgüsünü yazayım diye gül bana tomar için renkli yapraklar verdi.

Yukarıdaki her iki beyit de kasidenin medhiye bölümünün girizgāh beytidir. 'Padişahın övgüsünü yazmak için' şeklinde çevirebildiğimiz ifade Türkçe beyitte 'Ki şāhuḡ midḡatini ide imlā', Farsça beyitte 'Tā ber-vey nevīsem medḡ-i şāh' şeklindedir. Her iki beyitte, üzerine padişahın övgüsünü yazmak için verilen/benzetilen şey ise 'evrāk-ı gül' yani gül yapraklarıdır.

Boğdan fethinin konu edildiği aşağıdaki Türkçe ve Farsça manzumelerden alınan mısralardaki terkip ve anlam benzerliği göze çarpar:

Türkçe beyit:

Seḡer ḡurşīd-i ālem-gīr çün 'azm itdi meydāna

Sa 'ādet feth ü nuşretten beşāret virdi sulḡāna⁴⁴

⁴¹ Namoğlu, a.e., s. 194.

⁴² Namoğlu, a.e., s. 173.

⁴³ Namoğlu, a.e., s. 145.

⁴⁴ Namoğlu, a.e., s. 166.

Farsça beyit:

Şehinşeh-rā neşāfī der-dil āmed

Nüvīd-i fetḥ ü nuşret ḥāşıl āmed⁴⁵

Padişahın gönlüne neşe geldi; fetih ve zafer müjdesi hâsıl oldu/ele geçti.

Türkçe beyitte ‘fetḥ ü nuşretten beşâret virdi sultāna’ (sultana fetih ve zafer müjdesi verdi) ifadesi Farsça beyitte ‘Nüvīd-i fetḥ ü nuşret ḥāşıl āmed’ (fetih ve zafer müjdesi hâsıl oldu) şeklindedir. ‘Müjde’ kelimesi Türkçe mısradaki ‘beşâret’ olarak geçerken Farsça mısradaki karşılığı ‘nüvīd’ kelimesidir.

Şairin fetih sabahını bayram sabahına benzetmiş olduğu Farsça ve Türkçe iki beyit de şöyledir:

Türkçe beyit 1:

Ne ferruḥ ‘īd oldu ḥāzretine rūz-ı fetḥi kim

Getürür her taraftan düşmenini çarḥ ḳurbāna⁴⁶

Türkçe beyit 2:

Ḳabūlī’ye çü rūz-ı ‘īddür fetḥüḡ günü şāhā

Umarsa şāh-ı devrāndan n’ola iḥsān-ı şāhāne⁴⁷

Farsça beyit:

Çü şubḥ-i ‘īd būd ān şubḥ-i ḥurrem

Çe ‘īdī biḥ zi-fetḥ-i şāh-ı ‘ālem⁴⁸

O mutlu sabah, bayram sabahı gibiydi; âlem padişahının fethinden daha iyi bir bayram olabilir mi?

Yukarıdaki Türkçe beyitlerde ‘fetih günü’ anlamına gelen tamlama ilkinde Farsça terkip ile ‘rūz-ı fetḥ’, ikincisinde Türkçe terkip ile ‘fetḥüḡ günü’ şeklindedir. Fetih sabahı kutlu bir sabah/bayrama benzetilir.

Yine Boğdan zaferinde, kâfirlerin öldürülmesinin tasvir edildiği beyitler Türkçe ve Farsça olarak şöyledir:

Türkçe beyit:

Ḳılıcı şol ḳadar dökdi ‘adūlar ḳanıḡı yire

Ki **bundan seyl-i ḥūn** gevde ilede **baḥr-i ‘ummāna**

⁴⁵ Namoğlu, a.e., s. 112.

⁴⁶ Namoğlu, a.e., s. 167.

⁴⁷ Namoğlu, a.e., s. 168.

⁴⁸ Namoğlu, a.e., s. 116.

Veğâda **ol kadar kırdı** 'adū-yı hâksārını
Ki döndürdü cihānuş taşların **la 'l-i Bedaḥşān'**⁴⁹

Farsça beyit 1:

Zi-tūg-i her yekī der-**ḳatl-i** küffār
Şüde **Ceyhūn-i hūn** şad cā be-dīdār⁵⁰

*Kâfirlerin öldürülmesinde her birinin kılıcından yüzlerce yerde kan nehri/
Ceyhun 'u oldu.*

Farsça beyit 2:

Be-yekdem **şad hezārān** ser zi-ten reft
Vez āncā **cūy-i hūn** sūy-i 'Aden reft
Şadef zīn pes her ān **lū' lū'** ki zāyed
Ez-ān deryā be-**reng-i hūn** nümāyed...
Kūnūn āncā be-her kūhī ki seng est
Ne-bāşed **la 'l** līken [la 'l]-reng est⁵¹

Bir anda yüz binlerce baş bedenlerinden ayrılıp (oradan) kan nehri Aden ülkesine doğru yol aldı. O zamandan beri sedefin doğurduğu/istirdiyeden çıkan her inci o deryadan ötürü kan rengindeydi... Şimdi oradaki her bir dağda bulunan taş lal olmasa bile lal rengindedir.

İlk beyitteki benzerlik hemen göze çarpar. Savaşta kâfir düşmanların öldürülmesi ile kılıçtan dökülen kanlar, çokluğundan dolayı nehre/ırmağa benzetilmiştir. Türkçe beyitte 'kılıc' kelimesine karşılık Farsça beyitte 'tūg'; 'seyl-i hūn' (kan seli) yerine 'Ceyhūn-i hūn' (kan nehri/Ceyhun'u) kelimesi; 'öldürme' manasında ise Türkçe beyitte 'kanını dökdi' ve 'kırdı', Farsça beyitte 'ḳatl' kelimesi kullanılmıştır. İkinci Farsça beyitte de benzeri olarak; yüz binlerce kâfir başının bedenlerinden ayrılması ile 'cūy-i hūn' yani kan ırmağı oluşmuştur. Beyitlerdeki ikinci benzerlik; kan nehrine dönen savaş yerindeki taşların renginden dolayı lal taşına benzetilmesidir. Kanların denize dökülmesi ile kan rengine boyanan denizden çıkan inci taşlarının da rengi kırmızıya dönmüştür.

Şair aşağıda verdiğimiz biri Türkçe diğeri Farsça olan iki kasidesinde padişahın adaletini ve lütfunu övmeye adalet ve lütfunun ölçüsünü cennet ırmağı için bir

⁴⁹ Namoğlu, a.e., s. 168.

⁵⁰ Namoğlu, a.e., s. 116.

⁵¹ Namoğlu, a.e., s. 117.

katre olarak değerlendirirken buna mukabil ceza ve kahrında hiddetini cehennem ateşine bir parça olarak betimlediği iki beyit benzer şekilde şöyledir:

Türkçe beyit:

Āb-ı ‘adâletinden **bir kaçre cūy-i cennet**

Nār-ı siyâsetinde[n] bir şu ‘ledür **cehennem**⁵²

Farsça beyit:

Zi-āb-ı luṭf-ı ū **yek kaçre** dîdem **cūy-i cennet rā**

Zi-tāb-ı kahr-ı ū yek zerre dîdem **nār-ı nîrân rā**⁵³

Onun lütuf suyundan cennet ırmağına bir damla, kahr hararetinden cehennem ateşine bir zerre gördüm.

Kelime ve terkip olarak karşılaştırdığımızda; Türkçe beytin ilk mısraında ‘āb-ı ‘adâletinden’ (adalet suyundan) terkibine karşılık Farsça beyitte ‘zi-āb-ı luṭf-ı ū’ (lütuf suyundan), ‘bir kaçre’ terkihi Farsça beyitte ‘yek kaçre’ şeklinde, ‘cūy-i cennet’ (cennet ırmağı) terkihi ise iki beyitte de aynı şekilde geçer. İkinci mısra da anlam ve terkip olarak birbirine benzer. Türkçe beyitte padişahın ceza ateşinden bir alev (nār-ı siyâsetinde[n] bir şu ‘le) cehenneme; Farsça beyitte kahr ateşi, cehennem ateşi (nār-ı nîrân) için bir zerreye benzetilir.

Divanın muhtelif yerlerinde rakiplerden dert yanan Kabûlî, onların ikiyüzlü oluşlarını dile getirdiği beyitler benzer olarak şöyledir:

Türkçe beyit:

Zâhırde gerçi kim **baḡa dilkilenür** raḡîb

Pinhânda ben ḡarîb-ile ol it neler ider⁵⁴

Farsça beyit:

Heme **bā-men be-zâhir dūst** bûde

Be-bâṭın düşmenîhâyî nümûde

Ḥasûdî çend nâ-kes nâ-tüvân bîn

Be-zâhir mihrverz ü **bâṭinen** kîñ⁵⁵

Hepsi görünürde benimle dost idi; içtense düşmanlıklar göstermişler. Görünürde sevgi duyup içte kin besleyen kiskanç, düzenbazları gör.

⁵² Namoğlu, a.e., s. 171.

⁵³ Namoğlu, a.e., s. 199.

⁵⁴ Namoğlu, a.e., s. 304.

⁵⁵ Namoğlu, a.e., s. 124.

Her iki beyitteki anlamıyla; görünüşte şaire yaranmaya çalışan, dost görünen ve sevgi duyan rakip aslında içte bunun tam tersidir. Türkçe beyitte 'zâhirde başa dilkilenür' (görünüşte bana yaltaklanır), Farsça beyitte 'bâ-men be-zâhir dost' (görünüşte benimle dost) ve 'be-zâhir mihrverz' (görünüşte sevgi duyan) şeklinde geçer. İkinci Türkçe mısra da 'pinhânda' (içte, gizli olarak) kelimesinin karşılığı olarak Farsça'da 'be-bâtin' ve 'bâtin'en' (içte, hakikatte) kelimeleri gelir.

Kabûlî'ye göre gül nasıl dikensiz olmaz ise, âşık ile maşuk arasında rakiplerin/ yabancıların olmaması da bir o kadar güçtür. Yabancılar/rakipler, âşık/şair ile maşuk/padişah arasında bir engeldir. Aşağıda bu hususta söylenmiş Türkçe ve Farsça beyitler şöyledir:

Türkçe beyit:

Hârsuz gül olıma**z gülşen-i devrânda** velî
Yârdan hoşdur eger olmaya ağıyâra yakın⁵⁶

Farsça beyit:

Hoş-dilem der-vaşl-ı tû bâ-hârḥâr-ı ḥâsidân
Gülşen-i devrân be-kes kem dâd çün **bî-hâr gül**⁵⁷

Kıskançların hasedine rağmen sana kavuşma ile gönlüm hoştur; dünyanın gül bahçesinde dikensiz gül, kimseye nasip olmadı.

Görüldüğü gibi Türkçe beytin ilk mısraı ile Farsça beytin ikinci mısraı aynı manadadır. 'Dikensiz gül' anlamında gelen terkip Türkçe beyitte 'hârsuz gül', Farsça beyitte 'bî-hâr gül' şeklinde geçer. 'Dünyanın gül bahçesi' anlamında 'gülşen-i devrân' terkihi her iki beyitte de aynı şekildedir.

Âşık/şair ile maşuk/padişah arasında bir engel teşkil eden rakipten bahseden aşağıdaki iki beyit de hemen hemen birbirinin aynısıdır:

Türkçe beyit:

Gelicek kûyına men ' itme Kabûlî'yi raḳîb
Gelmesün **kimse** dimez **bülbüli gülzâra** yakın⁵⁸

Farsça beyit:

Men 'em me-kün raḳîb zi kûyeş ki **hiç kes**

⁵⁶ Namoğlu, a.e., s. 305.

⁵⁷ Namoğlu, a.e., s. 145.

⁵⁸ Namoğlu, a.e., s. 305.

Ez **gülsitān** birūn ne-küned ‘**andelīb rā**’⁵⁹

Rakip beni onun semtinden alıkoyma; hiç kimse bülbülü gül bahçesinden dışarı çıkarmaz.

Türkçe beytin ilk mısraı ‘Gelicek kūyına men ‘ itme Kabûlî’yi rakīb’ (Semtine gelen Kabûlî’yi engelleme rakip) ile Farsça beytin ilk mısraındaki ‘Men ‘em me-kün rakīb zi kūyeş’ (Beni onun semtinden alıkoyma rakip) aynı manadadır. Aynı şekilde ikinci mısralar da birbirleriyle örtüşür. Türkçe mısrada ‘Gelmesün kimse dimez bülbülü gülzāra yakın’ (Kimse bülbüle gül bahçesinin yakınına gelme demez), Farsça mısrada ‘Ez gülsitān birūn ne-küned ‘andelīb rā’ (Kimse bülbülü gül bahçesinden dışarı çıkarmaz) şeklindedir.

Kabûlî’nin, şiirleriyle inciye benzeterek övündüğü beyitler de benzer şekilde şöyledir:

Türkçe beyit:

Şifātun dir-iken tab ‘um gören dir

Ne deryādur rehi **baħr-i güher-zā**⁶⁰

Farsça beyit:

Hestem der-inşā-ı sühen **baħr-i güher-zā**-i sühen

Zān baħr-i dürrhā-i sühen dārem der-inşā rīhte⁶¹

Sözü inşa etmede söz incisi doğuran denizim var; inşa da o söz incisi denizden dökülür.

Görüldüğü gibi şair kasidelerin fahriye bölümünde yer verdiği yukarıdaki iki beyitte, şiir söylemedeki hünerini tarif ederken aynı Farsça terkibe (baħr-i güher-zā: inci doğuran deniz) yer vermiştir.

Kabûlî, kendi şiirlerini övgüyle değerlendirdiği kasidelerin fahriye bölümleri yanı sıra gazellerinde de Farsça şiirleri kadar olmasa dahi Türkçe şiirleri ile de övünür. Farsça şiirlerinde Emîr Husrev-i Dihlevî (ö. 725/1325), Hâcû-yi Kirmânî (ö. 753/1352), Selmân-ı Sâvecî (ö. 778/1376), Kemâl-i Hocendî (ö. 803/1401) vb. şairlerle kendisini kıyaslarken Türkçe şiirinde kendisine nazire söylediği Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden Şeyhî (ö. 832/1429’dan sonra) ile boy ölçüşür:

⁵⁹ Namoğlu, a.e., s. 249.

⁶⁰ Namoğlu, a.e., s. 175.

⁶¹ Namoğlu, a.e., s. 196, 197.

Meydân-ı şî'r içinde ben şol mübârizam kim

Olmaz başa muķâbil Şeyhî olursa Rüstem⁶²

Şairin Türkçe şiirlerinde görülen dikkat çekici bir husus da bazı beyitlerde Farsça'ya özgü bir kullanıma yer vermesidir. Mesela aşağıda örneklerde gösterilen tamlama şekli Farsça'ya özgüdür:

Şeh-i meh-rāyet-i hūrşîd-çetr-i Müşterî-ţal'at

Kim irdi pāye-i iķbāli bu merfū'-i eyvāna⁶³

Ferîdün-ferr-i Dārā-dār-ı Kısra-'adl-i Hâtem-bezl

Ki irmişdür hümāyün baht-ile taht-ı Süleymān'a⁶⁴

Behişt ol bezmdür kim ola sākī

Nigār-ı sîm-sāk-ı māh-sîmā⁶⁵

İlk mısradaki padişah için arka arkaya kullanılan 'meh-rāyet, hūrşîd-çetr, Müşterî-ţal'at', ikincide 'Ferîdün-ferr, Dārā-dār, Kısra-'adl, Hâtem-bezl' sıfatları Türkçe kullanımda olduğu gibi atıf vavı ile değil izafet kesresi ile ayrılmıştır. Aynı şekilde üçüncü beytin ilk mısrasında sevgiliye ait sıfatlar olarak gelen 'sîm-sāk' ve 'māh-sîmā' kelimeleri Farsça terkip ile yani izafet kesresi ile ayrılmıştır.

Şairin Türkçe ve Farsça şiirlerinde yukarıda saymış olduğumuz benzerlikler dışında genel olarak şiirlerinde mahlasına yer vermiş olması, kasidelerinde tecdîd-i matla' ile tegazzül bölümüne yer vermesi gibi benzerlikler de söz konusudur.

Sonuç

Makalemizde, Kabûlî'nin ikinci divanının incelenmesi ile elde ettiğimiz bilgiler verilmiş ve divanda yer alan Türkçe şiirlerin Farsça şiirleri ile mukayesesi yapılarak şekil, anlam, terkip, benzetme ve ifade benzerlikleri ortaya koyulmuştur. Şairin Türkçe şiirlerinin Farsça şiirlerine nazaran çok daha az sayıda olması sebebiyle tam anlamıyla değerlendirmede bulunmak mümkün olmamakla birlikte bu incelememiz neticesinde aşağıdaki değerlendirmeleri yapabiliriz.

Kabûlî'nin şiirlerine genel olarak baktığımızda klasik şiirin hayal dünyasını ve geleneğini yansıttığını ve edebî geleneğe ait belli kaidelere hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Şairin Türkçe şiirleri gerek şekil gerekse mana ve söyleyiş

⁶² Namoğlu, a.e., s. 172.

⁶³ Namoğlu, a.e., s. 167.

⁶⁴ Namoğlu, a.e., s. 168.

⁶⁵ Namoğlu, a.e., s. 175.

tarzı olarak Farsça şiirleri ile benzerlik taşır. Ancak buna rağmen Türkçe şiirlerinin Farsça şiirleri kadar güçlü olduğunu söylemek zordur. Farsça şiirleri ne kadar güç edebî sanatlar, ince teşbihler, çeşitli kıssa ve telmihler ile örülüyse Türkçe şiirleri de bu anlamda bir o kadar sadedir. Her iki dilde yazılmış şiirlerde klasikleşmiş mazmunlara, ifade kalıplarına yer verilmiştir. Ne var ki Türkçe şiirleri Farsça şiirleri kadar süslü ve zengin değildir. Bunun yanı sıra şairin anadili olmayan bir dilde Türk edebiyatının önemli ve güçlü şairlerinden olan Şeyhî'nin kasidesine nazire söylemesi bu alanda da başarılı olduğunun göstergesi sayılabilir.

Şairin Türkçe beyitlerini Farsça şiirleri ile mukayese ettiğimizde birbirlerinin çevirisi diyebileceğimiz kadar yakın, Farsça beyitlerini hatırlatır bir üslup ve ifadede olduğu sonucunu çıkarırız. Kabûlî Farsça şiirlerde uyumuş olduğu kaidelere genel olarak Türkçe şiirlerde de riayet etmiştir.

Sonuç olarak şiirlerine bakarak sağlam bir ilmî ve edebî altyapıya sahip olduğunu söyleyebildiğimiz Kabûlî, aynı seviyede olmamakla birlikte her iki dilde de şiir söyleme kabiliyetini göstermiş ve Farsça şiir söylemedeki hünerini Türkçe şiirlerine yansıtarak benzer söyleyiş tarzı ile Türkçe şiir de söyleyebildiğini kanıtlamıştır. Bu manada şairin Farsça'ya olan hâkimiyeti ve Farsça şiir söylemedeki ustalığının Türkçe şiirlerine büyük ölçüde yansımış olduğunu söyleyebiliriz.

SUMMARY**THE COMPARATIVE STUDY OF PERSIAN POETRY AND
TURKISH POETRY QABULI'S SECOND DIVAN****Elif NAMOĞLU***

We can get information about Qabuli's life through his works more. The first and the most comprehensive study about Qabuli is the study of İsmail Hikmet Ertaylan, which based on poet's first work (first divan) and the information about the poet is largely limited to the information contained in this study. We did not repeat the information given by the researchers about his life based on only this study and his first divan. But we briefly touched on the information we have obtained as a result of a more comprehensive study by including the second work (second divan).

According to the information in this divan, Qabuli had served Shahzadah Bayezid for 11 years. Therefore it is concluded that his residence in the Shirvanshah palace was no more than five years, taking into consideration the years of his sultan Shirvanshah Ferruh Yesar's reign (867-906 / 1463-1500) and then he lived in the Ottoman Empire for 11 years. (872/1467-883/1478)

According to the information in the second divan, we learned that the poet had been in Edirne and Bursa except Shirvan, Baku, Aleppo, Amasia and Istanbul.

After the poet's residence in the palace and his happy and reputable days there, he was removed from there by being subjected to the tricks of the malevolent people who could not digest the fact that he was a good poet in the palace and he spent the last one or two years of his life in ordeal, helpless, poor and miserable and he probably died in Bursa.

Following this summary information about the poet, Turkish poems in second divan were introduced as form and content and compared with Persian poems. In his second divan, which is generally composed of Persian poems, Qabuli included a small number of poems in Turkish too. There are three eulogies and six lyrics written in Turkish on this divan.

When we look at the Qabuli's poems in general, it is possible to say that he reflects the imagination and tradition of classical poetry and has a command of

* Res. Asst. Dr., Istanbul Medeniyet University, Faculty of Letters, Chair of Persian Language and Literature, Istanbul, Turkey (elif_namoglu@hotmail.com).

certain regulations of literary tradition. His Turkish poems are similar to Persian poems, both in terms of form, style and content. However, it is difficult to say that Turkish poems are as magnificent as Persian poems. The more flowery the Persian poems, the more plainly Turkish poems are. In poems written in both languages, classical poetic themes and expression patterns are included. However, Turkish poems are not as rich content as Persian poems. In addition, the poet's ability to respond to the eulogy of Şeyhî, one of the worthy and successful poets of Turkish literature, can be considered as a sign of success in this field.

When we compare the poet's Turkish poems with Persian poems, we conclude that they are close to each other's in a style and expression that reminds them of Persian verses. Qabuli obeyed the rules that he had followed in Persian poems in Turkish poetry. In conclusion, Qabuli, who can be said that he had a sound scientific and literary background by looking at his poems, had shown his ability to say poetry in both languages, although not at the same level. By reflecting his talent in Persian poetry to Turkish poems, he also proved that he could also write Turkish poetry in a similar way. In this sense, the command of the poet in Persian and his mastery of Persian poetry are reflected in Turkish poems.

KAYNAKÇA

Aşurbeyli, Sara, "Şirvanşahlar", **DİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 2010, C. XXXIX, s. 211-213.

Aziz Devlet Âbâdî, "Kabûlî ve Dîvân-i Ū", **Mecelle-i Dânişkede-i Edebiyyât ve Ulûm-i İnsânî**, sa. 133, Tebriz, 1363, s. 153-170.

Barthold, W., "Şirvanşâh", **İA**, İstanbul, MEB, 1979, C. XI, s. 573-575.

Çobanlı, Necla, "XV. Yüzyıl Şairlerinden Hâmidi ve Kabûlî'nin Türkçe Şiirleri", Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, nr. 353, 1949-50.

Ertaylan, İ. H., **Külliyât-i Dîvân-i Kabulî**, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1948; **Külliyât-ı Dîvân-ı Mevlânâ Hâmidi**, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1949.

Ferzâd Ziyâyî Habîb Âbâdî, "Mevârid-i Gayr-i Kâbil-i Kabûl der Dîvân-i Kabûlî!", **Cihân Kitâb**, şomâre: 11-12, 1387, s. 26-29.

Hâc Huseyn Nahcuvânî, "Nüfûz-i Zebân u Edebiyyât-i Fârsî der Türkiye", **Devr-i Âl-i Osmân**, sa. 60, Tebriz, Neşriyye-i Dânişkede-i Edebiyyât-i Tebrîz, 1341, s. 42-54.

Hâmidî, **Dîvân-ı Hâmidî**, İstanbul Arkeoloji Müzesi, no. 1184.

Karatay, Fehmi Edhem, **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kataloğu**, İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, 1961.

Kaska, Çetin, “Tashîh-i Dîvân-ı Hâmidî-yi Isfahânî”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Tahran, Dânişgâh-i Tahran, Dânişkede-i Edebiyyât ve Ulûm-i İnsânî, 1394 (2016).

Kayaalp, İsa, “Kabûlî”, **DİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 2001, C. XXIV, s. 43.

Kut, Günay, “Kabûlî'nin İlk Divanındaki Türkçe Şiirler”, **Yazmalara Adanmış Bir Ömür: Nimet Bayraktar'a Armağan**, yay. haz. İrfan Dağdelen, Hüseyin Türkmen, Nergis Ulu, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği, 2006, s. 102-120; “Kabûlî'nin İkinci Divanındaki Türkçe Kaside ve Gazeller”, **In Memoriam Şinasi Tekin II: Türklük Bilgisi Araştırmaları**, no: 31/II, 2007, s. 107-122.

Kûtî, “Kabûlî”, **Dânişnâme-i Edeb-i Fârsî**, serperestî: Hasan Enûşe, 6 c., Tahran, Vizâret-i Ferheng u İrşâd-i İslâmî, 1382, C. V, s. 436-437.

Namoğlu, Elif, “Mevlânâ Kabûlî'nin Farsça İkinci Divanı'ndaki Kasideler”, **II. Genç Akademisyenler Sempozyumu**, Ankara, Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 2014, s. 459-476; “Fatih Dönemi Şairi Kabûlî'nin İkinci Farsça Divanı (Metin-İnceleme)”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Pala, İskender, “Kabûlî”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, no: V, 1982, s. 66.

Şeyhî, **Şeyhî Divanı**, haz. Mustafa İsen, Cemâl Kurnaz, Ankara, Akçağ Yayınları, 1990.

Taş, Hakan, “Mevlânâ Kabûlî [1438-1478] ve Dîvân'ındaki Türkçe Şiirleri”, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, sa. 16, İstanbul, Kültür Ocağı Vakfı, 2007, s. 135-160.

(Çevrimiçi) www.loghatnaameh.org, 26.04.2019.

(Çevrimiçi) <https://www.parsi.wiki>, 26.04.2019.

(Çevrimiçi) <http://www.tdk.gov.tr/tarama&view=tarama>, 10.04.2019.